

УРБАНІЗАЦІЯ У СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОМУ ВИМІРІ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Омельченко Н.В.

*магістр географії, здобувач кафедри соціально-економічної
географії Херсонського державного університету
natali_omelchenko@i.ua*

Поняття урбанізації має безліч визначень, виходячи з яких можна сформувати загальне уявлення щодо цієї категорії. Початково урбанізація означала зростання кількості міст та числа їх мешканців, що підкреслювало поширення міського способу життя, а сам процес вимірювався відсотком міських мешканців на певній території [3]. Сьогодні урбанізація має розглядатися значно ширше – вона являє собою складний суспільно-економічний процес, який за своєю дією охоплює як міські, так і сільські поселення. Його досліджують з різних точок зору – соціальної, політичної, географічної, адміністративної тощо. Географами дане питання традиційно «освоювалося», насамперед, у розселенському плані – з точки зору територіальних особливостей зростання і форм концентрації міського населення, функціональної типізації поселень, закономірностей формування агломерацій, і менше – з точки зору людини (соціуму) як суб'єкта формування самих міських поселень різного рангу і як об'єкта, який відчуває на собі зміну умов і способу життя від сільського (аграрного) до міського (урбанізованого).

Урбанізація – це не лише бурхливий розвиток і зростання міст (з різною інтенсивністю та якістю, але майже у всіх регіонах світу), посилення їх ролі у світовій глобальній економіці, а й супроводжуючі його якісні зміни суспільства – перетворення його на міське за характером праці і організацією дозвілля, способом життя, розширеними можливостями облаштування побуту, інфраструктури і відповідними вимогами до організації власного життя, вибору професій і освіти тощо.

Офіційний рівень урбанізації в Україні виріс тільки у період 1959-2014 рр. з 45,7 до 69%, причиною тому стала прискорена індустріалізація країни. Тільки у Херсонській області, яка не належить до гіперіндустріальних регіонів

України, частка міського населення за післявоєнний період зросла з 40,3% до 61,5% і ця тенденція зберігається [1]. Велика кількість міст і селищ виникли при розбудові потужних об'єктів (наприклад, Нова Каховка). Але прискорене проходження урбанізації, зведення її до суто механічного переміщення населення із сіл до міст разом із спрощеним розумінням міста як місця проживання і докладання праці призвело до викривлення суті урбанізації як величезного соціокультурного процесу та «індикатора» модернізації самого життя людей.

Водночас урбанізація має позитивні і негативні сторони, частину з яких демонструє табл.1.

Табл.1. Наслідки впливу урбанізації на людину.

Позитивна сторона	Негативна сторона
- Зростання рівня освіченості (зосередження закладів науки та культури) і розширення можливостей наступного трудового вибору	- Ризик для здоров'я (інфекційні хвороби, ультразвукове випромінювання, стрес, забруднене повітря тощо)
- Забезпечення висококваліфікованої медичної допомоги та інших видів обслуговування	- Поширення девіантної поведінки, соціальних хвороб
- Широкий ринок праці та можливості соціально-професійної мобільності	- Надмірний рівень споживання, високий асортимент продукції при неоднозначній її якості
- Кращі житлові та соціально-побутові умови життя	- Низький рівень соціальної взаємодії населення, який не сприяє громадській згуртованості

* Розроблено автором за матеріалами [4]

Вплив урбанізації на людину є неоднозначним, лише те, що даний соціально-географічний процес «зачіпає» і міський і сільський соціуми, сумнівів не викликає. Зумовлено це докорінними відмінностями умов життя в місті і селі в силу історичних особливостей розвитку. З одного боку, є місто, в якому техносфера «тисне» на людей, віддаляє їх від природи, внаслідок люди схильні втрачати в першу чергу психічне

здоров'я. З другого боку, існує село, в якому людина відкрита до впливу природи, але має витратити набагато більше зусиль для здобуття життєвого комфорту в будь-які сезони року, які характеризуються нерівномірністю зайнятості, а отже – певною незатребуваністю у деякі пори року. Плюс проста територіальна віддаленість від об'єктів соціальної інфраструктури, освіти, торгівлі тощо. До того ж, і негативні, і позитивні аспекти урбанізації знаходять різного прояву в різних регіонах і країнах.

Еволюція процесу урбанізації в країнах різного типу відбилася на характері досліджень у цих країнах, які згодом стали частиною єдиного міждисциплінарного напрямку – урбаністики. І якщо в розвинених західних країнах обидва головні аспекти урбанізації (*кількісний*, пов'язаний з масовим переселенням людей у міста, зміною зайнятості, концентрацією населення і формуванням мегаполісів, і *якісний*, пов'язаний із становленням і утвердженням міського способу життя і умов проживання та якості людського потенціалу) наближені один до одного, то в Україні, як і більшості пострадянських країн, якісний етап урбанізації, в силу його «індустріальної» та пострадянської ринково-дачної специфіки, є слабо опрацьованим. На нашу думку, дослідження урбанізації з позиції трансформації умов та способу життя населення стоїть на порядку денному географічних досліджень [2].

Список використаної літератури:

1. Географія Херсонщини : навч. посібник / [Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Єрмакова С. Л., Руденко М. М. та ін.]. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
2. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монографія / І. В. Гукалова ; Інститут географії НАН України. - К. : [б.в.], 2009. - 347 с.
3. Посацький С.А. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування: навч.посібник. – 2-ге вид.доп. – Львів: вид-во Львівської політехніки, 2011. – 368 с.
4. Салій І.М. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти/І.М. Салій. – К.: Наукова думка, 2005. - 303 с.